

Lovagias afférok és peres ügyek Zubovits Fedor huszárkapitány életében ^[1]

Zubovits Fedor (1846–1920) elsősorban katona, azonkívül feltaláló, diplomata, sport- és közéleti ember, nem utolsó sorban publicista és nyelvtalentum volt, ezért már életében minden megnyilvánulására, cselekedetére odafigyeltek az emberek. Az eseményekben rendkívül gazdag életpálya mögött azonban egy erős, ellentmondást nem tűrő személyiség húzódott meg, ebből adódóan számos konfliktusa – bírósági perek, párbajok sorozata – keletkezett.

Bevezető

Életút

Zubovits Fedor az utolsó *modern kori lovagok*^[1] egyike és számos irodalmi alkotás főhőse is volt.^[2] Életútjának egy-egy szeletét már bemutattuk,^[3] így ezúttal csak annak főbb pontjait vázoljuk fel. A Hont megyei Felsőtúron született 1846-ban egy régi lengyel nemesi családban. A váci kegyesrendi gimnáziumban és a bécsi Theresiánumban végzett tanulmányai után, a katonai hivatást választva, 1862-ben lépett a császári és királyi 25. gyalogezredbe, majd végigharcolta a 19. század utolsó harmadának európai háborúit. 1866-ban a poroszok ellen, 1867-ben *Garibaldi* mellett a pápai állammal szemben, 1875-ben Spanyolországban a karlisták^[4] ellen, 1877-ben az orosz–török háborúban a törökök oldalán, 1880-ban az albánokkal Montenegró ellen harcolt. 1869-től a magyar honvéd lovasság tartalékos állományában szolgált, majd már közel hetven éves korában az első világháborúban is próbára tette katonai képességeit.

Zubovits Fedor a katonáskodáson kívül számos egyéb tevékenységet is folytatott. Közéleti tevékenységein kívül az idejét találmányai fejlesztésével, vadászattal, újságírással töltötte, miután legnagyobb katonai találmányával, a szárazföldi torpedóval nagy vagyonra tett szert. A fentiekén kívül még haditudósítói, szakértői feladatokat is ellátott az olasz–török háborúban, valamint a függetlenedő Albániában, de életének minden mozzanatához bírósági perek, párbajok kapcsolódtak. Zubovits Fedor személyiségének árnyaltabb feltérképezéséhez elkerülhetetlen, hogy megvizsgáljuk ezeket az eseményeket, ezért az alábbi tanulmány arra vállalkozik, hogy számba vegye peres- és párbajügyeit a levéltári iratok és a korabeli sajtó híradásai alapján.

A párbajozás jellemzői a dualizmus időszakában

A párbajozás több évszázadra nyúlik vissza, a modern polgári kor törvénykezése viszont tiltotta. Egykor a nemesség kiváltsága volt a párbajozás. A magyarországi polgárosodással egyidőben kialakult egy új fogalom, az „úriember” fogalma. Ez nemcsak a nemesi értékrend átvételét jelentette, hanem egy magasabb egzisztenciális szint meglétén kívül olyan belső tulajdonságokat is megkövetelt, mint a jó ízlés, a jó modor, az önuralom, a lovagiaság. Ezért ha egy úriembernek a becsületét támadták meg, ezeket a tulajdonságokat kérdőjelezték meg, így ha az illető ezt megtorlatlanul hagyta, kizárta magát az úriemberek közösségéből.^[5]

A párbajozás lebonyolításához elengedhetetlen volt a szabályok ismerete. A dualizmus korában számos párbajkódexet használtak, de a legelterjedtebb Clair Vilmos *Párbaj-codex* című munkája volt, amely először 1897-ben jelent meg.^[6] A szabályok pontos ismerete azért volt nagyon fontos, mert azok megszegése közönséges bűnténynek számított, így az államfogházi büntetés helyett börtönbüntetés járt érte.

A párbajozásra – mai szemmel nézve – jelentéktelennek tűnő ürügyek adtak okot. Például elég volt egy provokatív pillantás vagy egy nem fogadott köszönés, vagy ha valaki nem köszöntött egy hölgyet, aki egy úriember társaságában volt. Hogy ki számított úriembernek? Aki párbajképes volt: arisztokrata, nemes, megfelelő iskolai végzettséggel, (minimum) érettségivel rendelkező egyén, aki nem végzett fizikai munkát. A későbbiekben elég volt a főreáliskolai vagy gimnáziumi végbizonyítvány, majd a kereskedelmi iskolai vagy felső-ipari iskolai végbizonyítvány is.

Külön „kasztot” alkottak a tartalékos tisztek. Ez azt jelentette, hogy a középiskolát végzett fiatal férfi a kötelező katonai szolgálata és a tiszti vizsga letétele után tartalékos hadnagy állományba kerülhetett, de a tiszti kinevezést megfelelő életszínvonalhoz köthették, és esetükben is kizáró ok volt a kétkezi munka végzése. A tartalékos tiszt párbajképességét senki nem vonhatta kétségbe. Az egyenruha a császár kabátját szimbolizálta, ezért is volt kiemelt jelentőségű a tiszti becsület védelme.

Annak a megállapítására, hogy ki jogosult lovagias formában elintézni becsületbeli ügyét, becsületbeli bíróságokat állítottak fel.^[7] Becsületbírónak csak komoly, tapasztalt, feddhetetlen életű, jeles jellemű férfit választhattak meg. A hadsereg becsületügyi választmánya döntött arról is, hogy tiszti rangjához méltóan viselkedett-e az illető. A tiszti rangtól való megfosztás miatti félelem is növelte a párbajozási kedvet a korszakban.^[8] A lovagias ügy kimenetelét befolyásolta a párbajsegédek tapasztalata, tárgyalási ügyessége. Ők határoztak arról, hogy megtörténjen a párbaj vagy sem, ha igen, milyen feltételek mellett, s mikor kell felbeszakítani azt. A lovagias ügy folyamata a következő volt: névjegycserével kezdődött, megnevezték a segédeket, akik több alkalommal összeültek és jegyzőkönyvet vettek fel. Meghatározták a párviald helyét, idejét. A viadalon két orvosnak is jelen kellett lennie. Mielőtt elkezdődött volna a párbaj, a fegyvereket megvizsgálták, a szabályokat fölolvasták, békülésre szólították fel a feleket, majd a párbaj után még egy békítési kísérlet következett, illetve zárójegyzőkönyvet vettek fel. Ebben az időszakban kétféle párbajfegyvert ismertek el az Osztrák–Magyar Monarchiában: a kardot és a pisztolyt, s a felek vagy első vérig vagy meghatározott ideig vagy végkimerülésig küzdhettek.^[9] Ha a segédek nem tudtak dűlőre jutni, a becsületbíróhoz fordultak.

Főhadnagyi virtus

Zubovits Fedor a kiegészítés után az első között lépett ki a közös hadseregből és állt be a magyar honvédséghez. Ez a kötelék nem korlátozta a szabad mozgásban. 1872-től hadnagyként jó pár évre szabadságot állományba került, s így lehetősége nyílt anyagi egzisztenciája első pilléreinek megteremtésére. 1872–1874 között Egyiptomban és Berchtoldsteinben gróf *Koscielszki László*^[10] adminisztrátora volt, aki *Izmail* egyiptomi alkirályt szolgálta. Hazatérve Zubovits fogadást kötött, mely szerint lóváltás nélkül ellovagol Bécsből Párizsba az addigi legrövidebb időn belül. 1874. október 26. – november 9. között 14 nap alatt tette meg az utat egy kölcsönkapott lovon, felállítva ezzel az új távlovagló rekordot.^[11] Ez az esemény fordulópontot jelentett életében, hiszen ettől kezdve az örök nyilvánosság bűvöletében élt, s élete szinte minden eseményéről tudósítottak a lapok.



Zubovits Fedor megérkezése Párizsba
Vasárnapi Újság, 1874. november 29.
 (Forrás: ADT PLUS)

Közben katonai előmenetele is tovább folytatódott. 1875. november 1-én *Ferenc József* főhadnaggyá léptette elő.[12] 1876-ban Vácon szolgált a 6. honvéd huszárezred 1. századánál mint szabadságot állományú főhadnagy, 1877-ben a budapesti 1. honvéd huszárezrednél, majd 1878-tól 1882-ig a kecskeméti 4. honvéd huszárezrednél.

Mint említettük, Zubovits 1874 után vált híres emberré, s nevével gyakran találkozhatunk az 1870-es évek híradásaiban. Az újságok egyébként is szerettek beszámolni a megtörtént párbajokról. Az első lovagias ügyre amely fennmaradt a sajtóban, 1876-ban került sor, *Almásy Jenő* volt honvéd lovas százados volt az ellenfele. A karpárbajra egy heves vita szolgáltatott okot. A küzdelem során Zubovits súlyos sebet kapott ellenfelétől, aki viszont csak könnyebben sérült meg.[13]

Három év múlva ismét konfliktusba keveredett Bécsben. Az *Extrablatt* című újság szerkesztőjét, bizonyos *Singert* hívta ki párbajra, aki azonban nem vállalta a párbajjal járó kockázatot, ezért Zubovits főhadnagy megfenyegette, hogy lelövi az utcán. A szerkesztő erre a rendőrséghez fordult, s Zubovitsot egy napig fogdában tartották. Ezt az esetet a honvédségnél is számon tartották, ugyanis feljegyezték a katonai minősítési lapjára.[14]

A következő hír, amelyben Zubovits volt a provokáló fél, 1882-ből származik. Ebben az időszakban valószínűleg Bécsben élt, s ott történt, hogy egy *Poleheim* nevű kereskedőről úgy vélekedett, hogy az nem párbajképes, mivel ő korbáccsal fenyegette meg, ugyanakkor a kereskedő úgy gondolta, hogy ő az, aki nem párbajképes, mert nem hívta ki. A bécsi törvényszék ezért „harmadfél-száz” forint bírságra ítélte a főhadnagyot.[15]

1882-ben újabb fordulópont következett be az életében, mivel ekkor kísérletezte ki a szárazföldi torpedót, amely számos találmánya közül a legfontosabb és a legismertebb. Ehhez nemcsak a feltalálói dicsőség, hanem nagy vagyon is társult, mivel a használati jogát számos állam megvásárolta.[16] 1883-tól ismét a váci honvédhuszárok szabadságot állományú főhadnagya, 1884. szeptember 8-tól századosa. Ettől kezdve nevezték Zubovits kapitánynak.

1886-ban már a legjobb vívóként tartják számon, s ebből arra következtetünk, hogy több párbaj eshetett meg addigra Zubovits életében, mint amennyiről jelenleg tudomásunk van.[17]

A kapitány és a verőcei zajos évek

1890-ben szinte „berobbant” a magyar közéletbe, amikor kibérelte a váci püspök kastélyát Nógrádverőcén.[18] Ez a „robbanás” szinte végig kísérte azt a tíz évet, amelyet ott töltött. Konfliktusokat provokáló alaptermésze az évek során felerősödött, így ennek is tulajdonítható, hogy ebben az időszakban rengeteg peres ügy volt, nem kímélve a nógrádi eljárárságot sem. A rétsági járásbíró és a balassagyarmati törvényszék visszajáró vendége volt, ezért a nógrádi lapok is rendszeresen beszámoltak a hozzá kapcsolódó törvényszéki eseményekről és párbajokról.

Nem sokkal *Suszter Konstantin* váci püspökkel megkötött szerződése után a verőceiekkel összetűzésbe került, ugyanis elzárta a kastély vadaskertjét a nyaralóvendégek elől.[19] A rétről kitiltott parasztok haragját is magára vonta Zubovits, ezért számos merényletet terveztek ki ellene; ilyen esetek egyike volt az, amikor a verőcei állomáson le akarta löni egy felfegyverezett paraszt.[20]

Zubovits gyakran megfordult Balassagyarmaton, mivel rokoni kapcsolatok kötötték a városhoz.[21] 1892. április 30-án történt, hogy négy lovával bravúros hajtást mutatott be a város közönségének, amikor feleségével és sógornőjével megérkeztek afrikai útjukról. *Jakobovics József* törvényszéki bíró vendégei voltak, akinek felesége tiszteletükre pompás ebédet adott. A hír tudósítója elragadtatta magát, és azt a kijelentést merete tenni, hogy Zubovits „*Mult szombaton délután négy óraker összeszidva az itteni magisztrátust, Van der Becke úrhoz rándult Tereskére, onnan pedig a Migazzi kastélyba.*”[22] Az újságíró ezzel a mondatával – valószínűleg szándékosan – nem kis lavinát indított el, ha már a tüzes természetű Zubovits nem gerjesztett konfliktust magától, akkor ő gerjesztett helyette. Meg is jött a válasz *Reményi Károly*tól, Balassagyarmat bírájától. Nyilatkozatában leírta, hogy tudtával a városi magisztrátusnak semmi érintkezése nem volt a kapitánnyal, és még a város közegetében sem találkozott semmi kivétel nélkül, amelyen a lovashajtást bemutatta. Bár kétségbe vonta az „összeszidást”, mégis ezt írta záró soraiban: „*Mert sok megvan ugyan engedve a generalis nagy embereknek, de a hatóságokat minden ok nélkül még ők sem sértegethetik.*”[23] Erre természetesen Zubovits is rögtön reagált. *Válasz Reményi Károly B.-Gyarmat bírájának* címmel nyílt levelet írt, amelyben kikérte magának a támadást mások rossz tréfája miatt. „*Határozottan visszautasítom azonban mélyen tisztelt bíró úr nyilatkozatának záró passzusát, amelyben azt írja: »hogy habár a generalis embernek sok megvan engedve, de egy hatóságot összeszidni mégsem szabad.« Ezen logikátlan megjegyzésre csak azt válaszolom, hogy tévedni méltóztatik, és pedig a fenekétől, mert éppen a művelt embernek nem szabad az illem határain túl egy Jottát sem megengedni, az idiótok prototípusa[24] az, akinél az ember az extemporét[25] az ujjain keresztül nézi. Most már bölcs belátásra bízom a mélyen tisztelt bíró úrnak meghatározni, hogy nyilvános extemporétját minek declaráljam?*”[26]

Közben a verőcei lakosokkal is tovább folytatódott a perpatvar, s abba egyre többen kapcsolódtak be. Az ügy odáig fokozódott, hogy *Balázs Ferenc* rétsági főszolgabíró felségsértéssel vádolta meg Zubovitsot, és a balassagyarmati törvényszéknél fel is jelentette. Vádját két parasztszemből állítására alapozta, akik szerint Zubovits 1892 szeptemberében megsértette őfelségét a honvédtisztek körében egy váci vendéglőben.[27] Zubovits az *Otthon*[28] dísztermében mesélte el az esetet, hogy élőszóban is tisztázhatta magát. Valószínűleg nem véletlen egybeesés lehetett, hogy *Ferenc József*től még a feljelentés havában – 1893 novemberében – audienciát kért a kapitány. Azt feltételezhetjük, hogy a felségsértési vádat mielőbb tisztázni szerette volna, és minden bizonnyal ezt a tervet sikerült is véghezvinnie.[29]

A verőcei ügy viszont tovább bonyolódott: a község 85 tagú küldöttsége kereste fel az igazságügy- és belügyminisztert, hogy helyezték vissza állásába a közvetett úton Zubovits által eltávolított verőcei bírót, továbbá azt is, hogy Zubovits – aki revolverrel jár és terrorizálja őket – legyen állandó rendőri felügyelet alá helyezve.[30] A kapitány a *Pesti Hírlapban* tette közzé azt, miszerint a verőceiek gyűjtogatással, gyilkossággal és felségsértéssel vádolták meg, valamint két merényletet is megkíséreltek ellene. Ennek ellenére megígérte, hogy semmi áron nem fogják kicsikarni tőle a Migazzi-park használatát, s nem fog elmenni. Végül feltette a kérdést, hogy miért nem azt a „jöllektű” eladót helyezték orvosi megfigyelés alá, aki *Joó Sándor* jegyzőnek 9000 forintért három házat és 60 hold földet adott el a nyaralók „eldorádójában”.[31] Sikkasztás vádjával *Hanzély Márton* főszolgabíró és *Rudnyánszky László* megyebizottsági tag vezetésével vizsgálatot rendeltek el és megállapították a jegyző bűnösségét. A jegyző a vizsgálatot követő napon megmérgezte magát.[32]

1894 júniusában újabb merénylet célpontja volt a Migazzi-kastély ura, ugyanis elbocsátott kocsisa, *Paulakovics József* vasvillával támadást kísérelt meg ellene. A revolverrel történt önvédelem sikeres volt, és Zubovits feljelentette a támadót.[33]

A verőceikkel folytatott viszálykodás tovább folytatódott sajtóper formájában is, miután *Oroszi Jenő* verőcei református lelkész adatai alapján *Baján Miksa* hírlapíró közleményt jelentetett meg az *Egyetértés* című lapban *Verőceiek monstre küldöttsége* címmel. Ebben azzal vádolták a kapitányt, hogy a vizsgálóbírókat eteti, itatja, fegyverrel jár, s véreibeit uszítja azokra, akik a kastély közelébe merészkednek. Még orvosi felügyeletet is javasoltak a cikkben Zubovits számára.[34] Erre nemcsak a kapitány, hanem hivatalból *Kozma Sándor* királyi főügyész is sajtópanaszt emelt.[35]

1895-ben tárgyalta a pestvidéki törvényszék *Deutsch Mór* váci trafikossal történt összetűzését. Évekkel azelőtt újság-előfizetést rendelt, azután elutazott Indiába tigrisvadászatra. Visszaérkezése után a trafikos követelte tőle az elmaradt előfizetési díjat, és megfenyegette, ha nem fizet, benne lesz az újságokban. Zubovits először ostarával a trafikos felé csapott, majd zsarolásért feljelentette. Mindkettőjüket vád alá helyezték, Zubovitsot becsületsértésért és közszend elleni kihágásért.[36]

A bírósági perek mellett ebben az időszakban megszorodtak a párbjai is. Két hónapon belül két lovagias ügyet is intézett. Az első 1895 novemberében a balassagyarmati honvédkaszárnyában gróf *Forgách Antal* tartalékos huszárhadnaggyal, amely Zubovits súlyos sérülésével végződött.[37] Majd egy bő hónap múlva *Havas Márton* főhadnaggyal folytatott kardpárbajt, aki szintén a 6. számú honvédszázad ezrednél szolgált. A *Pesti Hírlap* tudósítása szerint a kapitány az első összecsapás után elszédült, s így a párbajt nem folytatták.[38] Ezt követte Zubovits segédeinek a helyreigazítása, akik szerint nem volt igaz, hogy a párbaj közben elszédült, hanem Havas sérült meg elsőként, majd a segédek beszűntették a párbajt, ekkor nyújtotta kezét Zubovits az ellenfelének és szédült meg.[39]

Mindeközben a perek sorozatának sem lett vége, sőt egy-egy ügy még szövevényesebb lett, újabb feljelentésekkel, újabb mellékszálakat és bírósági tárgyalásokat indítva. Ilyen volt például az 1894 novemberében lezajlott, *Joó Sándor* verőcei jegyző sikkasztása miatt indított vizsgálat idején történt megmosolyogtató eset is. A per abból adódott, hogy a vizsgálat alatt – amely három napig tartott – Zubovitsnak ki kellett mennie a római katolikus iskola tanterméből a dolgát elvégezni, s a szűk udvaron összetalálkozott *Tóth Dániel* helyettes községi bíróval, akit dolmányánál fogva rángatott és számon kérte, miért kellett a jegyző mellett kiállnia. Tóth Dániel ezért feljelentette, s azzal vádolta a kapitányt, hogy többször is megütötte. A balassagyarmati törvényszéken természetesen hamis vádaskodás miatt feljelentést tett Zubovits. Ezt az ügyet már a nógrádi sajtó is kellő iróniával kezelte. „*Ha Z. úr rendesen elvégezte volna a dolgát, T. D. uram nem került volna krédóba. Ezen dolog folytán megindult az előnyomozás, összeült a törvényszék, tartott végtárgyalást, bizonyítási eljárást, tanúk kihallgatását, megkeresését, vádbeszédét, a törvényszék visszavonulása, újbóli fellépése, ítélethirdetés, mindezeknek egy nagy paksamétában való írásbeli megörökítése, s a törvényszéki jegyzők szörnyűséges átkozódásai.*”[40]

Zubovits nemcsak a bírósági alkalmazottaknak adott munkát, de Nógrád megye hivatalnokainak is, akiket panaszaival mindig megtalált. 1898 májusában a Migazzi-kastély cselédházának leszakadt padlása ügyében megfogalmazott panaszát először a Vácson működő hírlapokban szerette volna közzétenni, ismét segítségül hívva a nyilvánosságot. A beszakadt padlás ugyanis majdnem kocsisának két gyermekére esett. Ennek ellenére azt tapasztalta, hogy a püspöki uradalom igazgatóságát ez nem érdekli, ezért azután Vác város főkapitányához fordult, aki nyomban intézkedett. Kérte a rétsági szolgabíró és az uradalmi intézőt, hogy azonnal javítsák meg, mert az nem a bérlőt terheli, – de mindhiába. Az újságok nem közölték cikkét a püspökségre tett csípős megjegyzései miatt, és azt javasolták, hogy forduljon a megye alispánjához, amit haladéktalanul meg is tett, ezt bizonyítja a fennmaradt levele.[41] (Lásd az 1. számú dokumentumot!)



Verőce, Migazzi-kastély
(A szerző felvétele)

Még ugyanebben az évben valaki lelőtte értékes, Texasból hozott vérebét.[42] Később kiderült, hogy *Törzsök István*, a váci püspök uradalmi erdőre volt a tettes, aki nem örült a kapitány és a verőcei lakosok között beállt „fegyverszünetnek”, s nemcsak Zubovitsra, de még a község jegyzőjére is rátámadt, amiért kibékültek. A bottal mért ütéstől a jegyző eszméletét veszítette, a kapitánynak sikerült azt kivédeni, sőt a botot kicsavarva Törzsök kezéből hatvannyolc botütéssel „viszonozta” a támadást.[43] A püspökség még ezek után sem bocsátotta el az erdőört, sőt Törzsök és a püspök még két pert indított Zubovits ellen haszonbér- és adóhátralék miatt. Zubovits erre kártérítési perrel válaszolt, ugyanis szerinte a folytonos zaklatások miatt nem tudja a birtokot szerződéses értelmében használni.[44] Valószínűleg a püspökség vádjai miatt kreált a kapitány nagy sajtóvisszhangot az elhagyott, (majd megtalált) kétszázezer forintjáról, nehogy azt feltételezzék róla, hogy nincs elég vagyona.[45]

Közéleti szerepvállalását is végigkísérték a konfliktusok. 1898-ban került be Nógrád megye törvényhatósági bizottságába.[46] A számára fontos ügyekben szintén a sajtónyilvánosságot tartotta célravezetőnek, ezért nyílt leveleit egyenesen *Széll Kálmán* államtitkárhoz címezte. Az első a vármegyei díjnyokok fizetésemelésének érdekében írta, mivel a megyei közgyűlés ez irányú felterjesztését az államtitkár megtagadta.[47] A második levelének tárgya – melyet a későbbiekben tárgyalunk – *Rákóczy István*, a nógrádi járás főszolgabírója elleni panaszja a hivatalából való elmozdítás céljából.

Zubovits nemcsak a csatatéren volt harcias, civil életében is egyszerre több frontot nyitott. 1899-ben dr. *Nett János* ezredorvossal, Verőce orvosával is összetűzésbe került. Az orvos ugyanis azt üzenté a kapitánynak, hogy mindaddig nem áll a rendelkezésére, amíg két tanúval be nem bizonyítja, hogy „rendes ember”. Erre Zubovits elküldte segédeit az ezredorvoshoz, hogy lovagias ügy keretében elintézzék a dolgot, mire az orvos megrágalmazta, hogy hamis orvosi igazolás kiállítására akarta bírni. Az ügy végül katonai becsületügyi választmány elé került, de az orvos nem várta meg a határozatot, lemondott tiszti rangjáról. Az ügy viszont Zubovits bírósági feljelentésével tovább folytatódott.[48] A meghiúsult párbaj után Zubovits gróf *Forgách Antal* országgyűlési képviselővel mérkőzött meg. A kiváltó okot nem, csak a büntetést ismerjük: mivel *Forgách* gróf több párbajt is lebonnyoltott, ő tizennyolc napi, a kapitány nyolcnapi államfogházi büntetést kapott.[49]

A kapitánynak azonban nem kizárólag főszerep jutott a vívóteremben, arra is vannak adatok, hogy több alkalommal párbajsegédi feladatokat is ellátott. Ilyen alkalom volt, amikor *Bolemán Aladár* budapesti mérnöknek segítkezett barátjával, *Hentaller Lajos* országgyűlési képviselővel.[50] *Bolemán Krause Jenő* ügyvédjelölttel küzdött meg, a kiváltó ok egy bálí összekocsnás volt. A kardpárbaj *Arlow Gusztáv*[51] vívóteremben zajlott, melynek során *Bolemán* karja súlyosan megsérült. Fél év múlva a mérnök újabb párbajánál is Zubovits segítkezett, s ebből arra következtethetünk, hogy valószínűleg a mérnök barátja lehetett. Ugyancsak Zubovits barátja lehetett a másik segéd, *Kimnach László* festőművész, akinek a nevével szintén számos párbaj kapcsán találkozhatunk.[52]

Megyebizottsági tagként – mint fentebb említettük – megpróbálta eltávolítani hivatalából Rákóczy Istvánt, a nógrádi járás főszolgabíróját, mert az szerinte visszaélt a hatalmával, sőt emberkínzással is megvádolta.[53] A vita abból adódott, hogy Zubovitsól elkoboztak egy darab földet Verőcén, ahol korábban földút volt, s melyet a kapitány beszántatott. Ezért megbírságotlák, viszont tették ezt egy olyan tárgyalásnak a jegyzőkönyve szerint, ahol ő nem is volt jelen, mivel be sem idézték. Törvénytelen erőszakoskodásnak nevezte, hogy vagyonában, személyében folyton zaklatják, üldözik, ezért szokásához híven ismét a sajtó útján próbált érvényt szerezni akaratának.[54]

Ezenkívül Zubovits *Eötvös Károly* képviselővel 21 tagú küldöttséget indított Diósjenőről Széll Kálmán belügyminiszterhez abból a célból, hogy feljelentse Rákóczy főszolgabírót. A vádak között szerepelt, hogy igazságtalanul vezette a bíróválasztást, hatalmával visszaélt, és több alkalommal is pofozkodott a hivatalos helyiségben. A miniszter ígéretet tett arra vonatkozóan, hogy vizsgálatot fog tartani az ügyben.[55] Az 1900. május 31-én megtartott megyebizottsági ülésen a kapitány kiváló szónokként lépett elő, ám előadásának témája ekkor is Rákóczy főszolgabíró volt. A *Nógrádi Lapok* és *Honti Híradó* tudósítása szerint Zubovits alig várta, hogy szóhoz jusson, s a karzat kifejezetten miatta telt meg. Kiemelték, hogy nem gorombáskodott, a „jóízű viccekkel” tarkított panaszát a közönség érdeklődve hallgatta. A főszolgabíró állítólagos törvénytelenégeit és hivatali visszaéléseit sorolta fel. Az alispán a megnyugtatóra elmondta, hogy a vizsgálat folyamatban van, sőt a közigazgatási bizottság is foglalkozik az ügygel.[56]



Zubovits Fedor portréja az 1900-as évek elején
(Forrás: Kubinyi Ferenc Múzeum)

A főszolgabíró természetesen nem hagyta annyiban a becsületén esett sérelmet, ezért nyomban párbajkihívást intézett Zubovits felé, amit ő elfogadott. A korszak leghíresebb párbajhelyszínén, a Fodor Károly-féle[57] vívóteremben mérköztek meg egymással. A kardpárbaj során a felek hevesen támadtak, s mindketten megsebesültek. A súlyos kimenetelű párbaj során Rákóczy két vágást kapott a fejére és a mellére, majd a hónaljára. Zubovits a karján két, csontig hatoló éles vágást kapott.[58] Más tudósítások szerint is mély sebeket ejtettek egymáson.[59] A későbbi híradásokból viszont az derült ki, hogy a kapitány állapota volt súlyosabb, s többnapos kórházi ápolásra szorult, sőt gyógyulását a magas láz is nehezítette.[60] Orvosa abban sem volt biztos, hogy meg tudja menteni a karját, de Zubovits ezúttal is felépült.[61] Zubovits kardpárbajai mindig súlyos sérülésekkel végződtek, de ez nem tántorította el a további párbajozásoktól. Ellenfelét, Rákóczy Istvánt viszont hivatalnokai nagy „ovációval” fogadták, amint megjelent a balassagyarmati vármegyeházán.[62]

Ebben az évben, tehát 1900-ban ért véget az a tíz esztendő, amikor állandó lakhelye Nógrád megyében volt. *Schuster Konstantin* halálával ugyanis letelt a verőcei Migazzi-kastély bérleti szerződése, s ezt követően Triesztbe költözött.[63] Ennek ellenére nem mondott le megyebizottsági tagságáról és folytatta a háborúskodást Rákóczy Istvánnal, aki 1901-ben feljelentette rágalmozásért, mivel a Zubovits által felsorolt visszaélések nem nyertek bizonyítást.[64] A per főtárgyalására 1901. június 16-án került sor a Balassagyarmati Törvényszéken, ahol viszont felmentették a kapitányt a rágalmozás vádjá alól.[65] A felmentett vádlott nem nyugodott meg, így nyílt levelet intézett Széll Kálmánhoz a *Pesti Napló*-ban. Ebben panaszt tett *Nagy Mihály* alispán ellen is, aki szerinte az ügyét nem vizsgálta ki, ráadásul az akták sem kerültek elő, melyek Zubovits panaszát tartalmazták. Továbbá azt is megjegyezte, hogy „*Nógrádban az ily uraknak a személye szentély, és aki hozzá nyúl, az veszve van, Nógrádban panaszkodni nem szabad [...]. Nógrád megye közigazgatásának hibáiból és üldözéseiből kifolyólag ezen nemes vármegye két bört támadott meg, ugyanis a katonai és a polgári bört [...].*”[66] Felsorolta még Rákóczy állítólagos visszaéléseit, továbbá megemlítette, hogy a megye főispánjának, *Török Zoltán*nak sem sikerült a főszolgabírót elmozdítani, ezért kérte a minisztertől a protekció felszámolását. Erre Rákóczy válasza hamarosan meg is érkezett, bár leszögezte, hogy hírlapi vitába nem bocsátkozik a kapitánnyal. A hosszú fejtegetés végén az ő láthatatlan protektorairól azt írta, hogy „[...] az nem más, mint a törvény, az igazság, és a tisztesség!” Végül nagyon találóan megfogalmazta Zubovits stratégiáját: „*Őn hiába ijesztget engem és az alispánomat, mert igen jól tudjuk azt a praktikáját, hogy egyszerre sok helyre teszi meg a panaszát, a dolgokat összekavarja, azután magának követel igazságot, ha nem kap, följelent.*”[67] A „háborúskodásnak” csak 1902-ben lett vége, amikor a kiküldött vizsgálóbizottság a vádak alaptalannak nyilvánította, ezért a megyei közigazgatási hivatal

beszűntette az eljűrűst. Egy v műlva szenzűciknt söpört vgg a sajtóban, hogy Zubovits körözik a Rkczval folytatott párbaja miatt, s a *Rendőri Kzony* a szemlylerűst is közzétette.[68]



Visegrádi kűrija
(A szerző felvétele)

Visegrádi „nyugalmasabb” évek

Felesége, *Stotz Livia* halála miatt Triesztből visszatért, majd egy rövid ideig Alagon lt, vgűl 1908-ban Visegrádra költözött, és szinte élete vgg ott volt az állandó lakhelye.

A költözést követően nem váratott magára sokg az újabb párbaj. Barátjával, *Ábrányi Kornél* MV-fogalmazval támadt vitája, akivel – a legenda szerint – hétszer kűzdtek meg.[69] Ennek a párbajnak a helyszíne szintén a Fodor Krly-féle vívóterem volt, ahol többször is sszecaptak a felek, és kisebb srűlseket szenvedtek. Az ott tartózkodó orvosok és segédek a kimerűltsg folytán bekövetkezett harctehetsget állapítottak meg, s a „mrkzst” befejezettek nyilvánították. A felek ezt követően kibkűltek.[70]

1909 szeptemberében Zubovits mg kt huszrtiszttel, a Latinovits testvérekkel kűzdtt meg, akik szintén a barátai lehettek, vagy legalábbis *Latinovits Géza*,[71] akit egy egyiptomi útja során a kapitány kalauzolt.



Zubovits trieszti erődje – Forte Kressich (Barcola)[72]
(A szerző felvétele)

Ahogy n Nógrádverőcén, gy Visegrádon és krnykn is számos emberrel meggyűlt a baja. Panaszt tett a révészek, számos dunabogdányi és kisoroszi lakos, a lámpa nkűl közlekedő csónakosok, valamint egy bérkocsis ellen is. Nem kímélte a községi jegyzőt, *Gyulay Kálmánt* sem, ugyanis a kapitány panaszára közcsend elleni kihágás miatt indult ellene eljűrűs. A jegyző a bíróságán azzal vádolta meg feljelentjt, hogy a tanűjaknt beidézett kisdedvnnek vallomását cserébe támogatást helyezett kilátásba. Ezért Zubovits rgalalmazst újabb pert indított ügyvédjével, *Gyrffy Gyulával*. A pestvidéki trvnszk felmentette a vd alá a jegyzőt.[73]

A községi panaszknyv viszont arról is tanűskodik, hogy volt néhány kihágási ügye a kapitánynak is.[74]

1910-ben újabb feljelentés vette kezdetét, ezúttal *Brunner Dániel* budapesti lakos ellen, aki egyik cselédjét megszöktette. Zubovits azonban Pest vármegye közigazgatási bizottságának ez ügyben végzett munkáját nem tartotta kielégítőnek, ezért – szokásához híven – a belügyminiszterhez is fellebbezést írt. A bizottságra tett sértő kifejezései miatt viszont 200 korona pénzbüntetésre ítélték.[75]

A „cselédügy” kérdése – valószínűleg a fenti eset miatt is – felettébb foglalkoztatta, ezért a témáról terjedelmes publicisztikát is megjelentetett a *Pesti Hírlapban*. Írásában élesen bírálta az 1907-ben törvénybe léptetett cseléd törvényt.[76] **(Lásd a 2.a és 2.b. számú dokumentumokat!)**

A községi bíró sem maradt ki azok sorából, akik ellen Zubovits panasszal élt. A bírót feljelentette a jegyzői hivatalban, amiért nem tartotta rendben a háza előtti területet. Ez a kisebb ügy azért érdekes számunkra, mert a kapitánynak mindössze ez a kézzel írott levele maradt fenn Visegrád község korabeli iratai között. **(Lásd a 3. számú dokumentumot!)**

A kapitány utolsó afférja korábbi védőügyvédjével, Györfly Gyula országgyűlési képviselővel zajlott le.[77] Zubovits panasszal élt az ügyvéddel szemben, aki – mint fentebb láthattuk – korábban a Gyulay Kálmánnal lefolytatott perben az ügyvédje volt. A panasz kiváltó okait nem ismerjük, de az ügyvéd ellen többen is panasszal éltek az ügyvédi kamaránál. A felek segédei között lezajlott nyílt levélváltás után párbajra mégsem került sor, de az ügy ezzel nem zárult le, mivel a kapitány bírósági feljelentést tett Györfly ellen sikkasztás vádjá miatt. Az eset a képviselő politikai pályafutását is negatívan befolyásolta.[78]

Zubovitsnak nemcsak a jegyzővel, hanem *Götz Sándor* nyugalmazott plébánossal is meggyűlt a baja. Az ügy érdekessége, hogy a plébános másik ellenfele Gyulay Kálmán volt, aki szintén rágalmazás vádjá miatt jelentette fel a plébánost. A szentszék küldöttei már 1912-ben vizsgálatot indítottak a plébános ellen, amelynek eredményeként a hercegprímás eltiltotta a papot a misézéstől.[79]

Az ezt követő időszakból eltűntek a perekkel, párbajokkal kapcsolatos híradások. Zubovits Fedor 1911–1912-ben, valamint 1914-ben megfigyelői, haditudósítási feladatokat látott el az olasz–török háborúban és a függetlenedő Albániában. Az I. világháború kitörésekor szárazföldi torpedóosztágot vezetett, így az addigi apróbb konfliktusokat, pereket, vívótermi mérközéseket felváltották a háború valódi szörnyűségei.

Összegzés

A fenti tanulmányban megpróbáltuk összefoglalni Zubovits Fedor gazdag életútját végigkísérő „mellékszálakat”, a konfliktusait. Mint már azt fentebb említettük, személyének jobb megismeréséhez elengedhetetlen, hogy megvizsgáljuk párbajait, peres ügyeit, mivel ezek okai, elintézési formái a kapitány jelleméből, természetéből adódtak. A bírósági tárgyalások során tanúsított viselkedése, valamint a nyílt levelei alapján egy ellentmondást nem tűrő, önbizalommal felvértezett, autoritáris személyiség képe rajzolódik ki. E tulajdonságok nélkül pedig valószínűleg nem állna előttünk egy olyan eseményekben és kalandokban gazdag életút, mint amilyen Zubovits Fedoré volt.

Szinte úgy tűnik, hogy a bíróságra járás a kapitány kedvenc időtöltése volt, sőt nem egy alkalommal képviselte saját magát a tárgyalásokon, de arra is volt példa, hogy védőjét megszégyenítve szólalt fel, ezáltal is súlyosbítva a helyzetet. Az egyértelműen kirajzolódik, hogy otthonosan mozgott az igazságszolgáltatás világában, ami talán azzal is összefüggésbe hozható, hogy több családtagja is a jogi pályát választotta hivatásul.[80]

A fentiekben tizenegy peres ügyét vettük sorra, és láthattuk, hogy a legtöbb esetben mindig ő volt a nyertes fél. Ugyancsak tizenegy párbaját ismerhettük meg, de valószínűleg ennél jóval több lehetett, hiszen nem véletlenül vált a korszak legjelentősebb párbajhőisévé.[81] A legtöbb esetben súlyos sérülésekkel hagyta el a vívótermet, ettől viszont nem hagyott alább a párbajozás iránti szenvedélye.

Csupán egy emberrel, Rákóczy István szolgabíróval nem tudott „elbánni”, aki viszont a későbbiekben a balassagyarmati „csehkiverésben” játszott döntő szerepet.[82] Ez esetben tehát egy hozzá hasonló tulajdonságokkal felvértezett emberrel találhatta szembe magát Zubovits Fedor kapitány.

Dokumentumok

1.

Zubovits Fedor levele az egyik váci laphoz

Nógrádverőce, 1898. május

Migazzy várkastély

1898. május

(Nógrád-Verőce)

Tekintetes Szerkesztőség!

Múlt év szeptember hó 15-én beszakadt egy cseléd épületem padlása, s kis híja múlt, hogy Vajda Mihály kocsisom két kis gyermekét, akik a szobában időztek, a mester-gerenda agyon nem zúzott.

Mivel pedig eléggé tapasztalom, hogy a püspöki uradalmak igazgatósága még a földrengésre sem szokott reagálni, Vác város főkapitányához fordultam azon tiszteletteljes kéresemmel, hogy szíveskednék hivatalosan közbenjárni, hogy a püspöki uradalom ez ügyben intézkedjék.

Kálló városi kapitány úr tekintve azt, hogy itt emberélet van veszélyeztetve, nemcsak hivatalos, hanem egyszersmind humánus kötelességének is látta ez ügyben nyomban eljárni, és azonnal fel is kereste az uradalmi intézőt, valamint a rétsági szolgabírókat múlt évi szeptember hó 2309. számú átiratával, amelyben kéri őket, a leszakadt padlást azonnal javítani, mert az összedőlő házak javítása nem a bérlőt, hanem az uradalmat illeti, de mind hiába!

Fekete szolgabíró úr [!], a mély gondolkodású haza oszlopának sokkal fontosabb dolgai vannak, minthogy egy leszakadt mestergerendával bibelődjön, és így oda sem hederített Vác város kapitányának felszólítására.

A püspökségtől – ha jól tudom – kiküldetett másnap vagy harmadnap két lakáj vagy hivatalnok, de én azt hiszem inkább, hogy az a két kiküldött inas volt és nem hivatalnok, mert ha hivatalnokok lettek volna azok a kiküldöttek, úgy ha nem is az emberiség diktálta kötelességből, hanem a gazdájuk iránti érdekből kellett volna annak összedült galibáját megtekinteni.

Hogy ezen esetről Suszter Konstantin váci püspök tud-e valamit? Van-e értesítve? Nem hiszem, mert nem elhízható dolog az, hogy egy főpap az isten legközelebbi szolgája, oly félvállról vehetne oly esetet, amelynek esetleg egy emberélet eshetne áldozatul.

Hogy a mellékkanonok urak, az a két nagy érdemű bölcs úr, értesítve van az esetről, azt tudom, de hát ezeknek is sokkal fontosabb ügyeik vannak, mintsem egy szegény kocsis család felett leszakadt padlással bibelődni.

A püspöki palota boltozva van, a két reménydús úr felett pedig nem recseg a mestergerenda, ne is recsegjen soha, hanem tartsa meg őket az öserő a férfiúi kor legvégső határáig.

Úgy látom tehát, hogy hazánkban a püspöki székek exterritoriál hatóságok, amelyekhez törvényes kéz nem férhet, a tekintetes szerkesztőség szíves közbenjárásához fordulok ez ügy orvoslása miatt, mert hiszen egy roskadt padlásért a római pápa Őszentségéhez csak nem fordulhatok, nekem pedig sem kedvem, sem pénzem arra, hogy a püspök mestergerendáját én reparáljam.

Amidőn pedig a tekintetes szerkesztőséget az emberiség nevében felkérem, ezen sorokat becses lapjukban nyilvánosságra hozni, maradtam egész tisztelem kifejezésével

alázatos szolgája Hadzsi Zubovits Fedor
kapitány

Szerkesztői Posta

Z. F. (Migazzi kastély) Bocsánat, a cikk lapunk intenióival nem egyezik meg, ennél fogva azt legnagyobb sajnálatunkra – úgy amint megírva van – nem közölhetjük. A cikkben foglalt panasz orvoslása végett különben ajánljuk, hogy méltóztassék a szolgabíró ellen fölöttes hatóságánál, a vármegyei alispánnál följelentéssel élni.

Az irat jelzete: MNL NML IV–405–14999–1898 – Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára, Megyei törvényhatóságok, szabad királyi városok és törvényhatósági jogú városok, Nógrád vármegye alispánjának iratai – Eredeti, kézzel írt.

2.a

Zubovits Fedor levele Nógrád megye alispánjához

Nógrádverőce, 1898. május 28.

Migazzy várkastély
(Nógrád-Verőce)

898. május 28.

Nagyságos Alispán Úr!

A váci lapokhoz intézett, ide mellékelte nyílt levél bizonyítja, hogy panaszommal alkalmatlankodni nem akartam, mivel azonban másképp segíteni bajomon nem tudok, kénytelen vagyok a lap tanácsát fogadni.

Az említett cselédépület padlása és már a másik szoba teteje is beszakadással fenyeget, és épp ezen életet fenyegető eset miatt már második cselédem hagy el. Kérem nagyságodat, panaszomat a humanitás jegyében tekintetbe venni, és rövid úton rendelni el a rétsági szolgabíróságon, hogy teljesítse kötelességét, és rendelje el a váci püspökség igazgatóságának a padlás azonnali javítását.

Alázatos szolgája
Hadzsi Zubovits Fedor
Kapitány

Az irat jelzete: MNL NML IV–405–14999–1898 – Eredeti, kézzel írt.

2.b

Zubovits Fedor cikke „Cseléd-mizériák a vidéken” címmel

Hely nélkül, 1919. Július

részlet

A fővárosi cselédügy kérdését már gyakran pertraktálta a sajtó. Azt kérdem tehát, hogy a vidéki gazdák, a nagy- és kisbirtokosok mellett nem szólal-e fel senki? Hiszen nincsen annál aktuálisabb dolog, mint szót emelni a gazdákat gyöttrő cselédmizériákról és azokról az áldatlan állapotokról, amelyek az agrártársadalmat dúlják hazánkban.

Darányi, [83] a sokat ünnepelt volt miniszter úr, a nemzet Nácikája, az angol trénernek apostola, teremtett ugyan cseléd-törvényt, de ebben is csak oly szerencséje volt, mint a lötenyészéssel, amikor azt hitte, hogy aki kochinkinai kakast tud nevelni, az tud lovat is!

Ezt a híres törvényt azután elnevezték „derestörvénynek”. Hát az csakugyan derestörvény, mert ha még dívna a mogyorófa, sok gazdán végig sétált volna már az. Nos tehát már ott állunk, hogy gazdáink inkább világgá futnak, mintsem tovább vívják napról-napra a kimerítő harcot a cselédekkel. [...]

Egy barátom pincéjében eltűnt két hordóból a bor, vízzé változott. A vincellér, amikor kérdőre vonták, irtózatossá szitkozódások között védekezett, hogy az úrfi meg a kisasszony pancsoltak a pincében, valószínűleg azok eresztették ki a bort. Az egyik 5 éves, a másik 7 éves. A vizet pedig a szentlélek töltötte a hordókba.

Egy nagybírlói kocsisának a padlásán tizenegy véka zabot talált az ispán. Ki az a gazember, aki még merészkedik Andris kocsis becsületességébe gázolni, mert hiszen azt a vak is látja, hogy a zabot egy hörcsögpár hordott a padlásra, neki pedig fusson ki a két szeme, ha abból csak egy szemet is vitt fel. Ez is igaz, mert a zabot a felsége hordta fel.

Amott 20 béres hagyta ott az ekeszarvát és masíroz panasza. Egy Amerikából hazaszuppolt akasztófavirág bujtotta fel őket, hogy a béresgazda az óráját reggel egy órával előre, este pedig épp annyival hátra igazítja és elhitette velük, hogy ezért a szolgabíró nemcsak vasra vereti a gazdát, de 20-20 korona kárpótlást is megítél a béreseknél. Egy más helyt a konyhás cseléd fele felmondott, mert kétszer egy héten zabálatja velük az uraság az ürühúst. Ezt a gyomruk be nem veszi. [...]

És kérem hová fut mindez a mintacseléd fertelmes injuriáival? A szolgabíró úrhoz!

[...] Szüksége van a hazának azokra a kimagasló alakokra, akik dacára a miserabilis cselédtörvénynek, egyformán igazat tudnak adni cselédnek, urának és nem kergetik meg a gazdát és cselédet beteges passzióból, hanem nem törődve Péterrel és Pállal, sem az alispán urak ukázaival: élnek törvény szabín-jogaikkal és ha ab ovo már azt látják, hogy a cselédnek nem lesz igaza, panaszával azt elutasítják és nem szalajtják ide-oda a feleket. Ez a joga megvan a szolgabírónak, míg ellenben a járásbíróknak már nincsen meg, mert annak jegyzőkönyvileg kell minden panaszt felvenni.

Hogy tehát a cselédtörvény első betűjétől végig rossz és átalakításra szorul, az tisztább az égnél; hogy pedig e rossz törvény végrehajtása még rosszabb, és hogy reparálását a legsürgősebb reformok közé kell sorozni, az is tiszta dolog.

Mindenáron ki kell tehát bontakoznia úgy a törvénynek, mint a törvény végrehajtásának abból a szörnyű chaosból, amit a külföldtől majmoltunk el. A „kóros humanitást” a törvénykezésből ki kell küszöbölni. Ezt épp úgy majmoltuk el, mint a csukaszürke uniformist. Az egész világ hadserege csupa csuka szürke és az egész világ törvénykezése pedig csupa beteg sexual szív! Amiből kifolyólag csupa konzequens inkonzequencia tobzódik minden vonalon.

A kóros humanizmus, a túlérzékenyülés korszakát éljük és par force neveljük a sexual élet beteg csíráját, bimbóját.

Felmentik egyik gyilkost a másik után, tapsolnak nekik, bokrétát kapnak. A legutóbbi szenzációs monstre pereknek vádja és védelme kizárólag a sexual élet kráterjéből került ki [...], mert ha van sexual terhelt bűnös, miért ne lehetne szolgabíró is beteg, aki bizonyos élvezetet talál abban, hogy hatalmát minden áron éreztesse. Ezen kóros állapotot Wirchow[84] így nevezi: Herschuchtim Folge sexual ererbtén Blödsinnes.[85]

Kraft-Ebing[86] szerint ezen kórtünet mások gyötréséből áll, a betegnél azonban az élvezet csak akkor teljes, ha magával egyforma kasztokban dühönghet. Többnyire katonáknál és hivatalnokoknál jön elő, ahol nehéz diagnózist felállítani, míg ellenben a semmi hatalommal nem bíró egyénnél rögtön rá lehet erre a kóros állapotra mutatni.

Azt kérdelem tehát a bölcs emberektől, hogy kizárt dolog-e, hogy ilyen beteg hajlamokkal terhelt egyént ne csukassanak le, hogy a közigazgatás ama részében, ahol épp a cselédüggyel van dolga, ahol a gazdák lelki nyugalmaról és anyagi károsulásáról van szó, ne egyetlen ember domináljon, a szolgabíró.

[...] Szervezkedjenek tehát a gazdák, gyülekezzenek a legalkalmasabb helyen, és kezdjenek bele a cselédtörvény kidolgozásába ők maguk, akik a legjobban átérzik azt, hogy hol a baj, hol a fekély, akik a legjobban tudják majd alapját megadni egy humanus, de szigorú törvénynek, amely majd egyaránt fog kielégíteni urat és cselédet és kiveszi a hatalmaskodást a szolgabíró úr kezéből. Hiszen van a magyarnak oly sok kiváló embere, törvénytudó gazdája, hogy nem szorul senki észére, senki pótféjére. Ha azután kész a törvény vázlata, tartsanak egy országos gyűlést és teremtsék meg e munka quitessenciáját az egészséges törvényt. A kész munkát azután szívesebben és gyorsabban szentesítik majd fáradhatatlan honatyáink.

Ha pedig most sem ébred fel a nemzet mélyeséges álmából, most, amikor már közel a veszély, ha jó neki a perverz-humánus alapon teremtett cselédtörvény, és ha ezzel megelégszik tovább is, akkor hát rendjén van minden és – Ich wünsch' gute Nacht!

Zubovits Fedor kapitány

Az irat lelőhelye: *Pesti Hírlap*, 1910. július 17. 12. sz. 3435.

3.

Zubovits Fedor levele Visegrád község jegyzői hivatalához

Visegrád, 1911. október 28.

Tekintetes Jegyzői Hivatal!

Kelt Visegrád, 911. X. 28.

A múlt hónap első napjaiban lett dobszóval két ízben kihirdetve, hogy minden háztulajdonos köteles büntetés terhe alatt házában egész hosszában a járdát az újonnan készült úthoz mérve emelni és javítani. Ezen rendeletnek minden ember eleget tett, csak egy ember merészkedett ezen rendeletet kutyába sem venni, és a sváb parasztot jellemző vakmerőséggel mellőzni. Ezen egyetlen ember pedig senki más, mint a község bírása, akinek háza előtt ma is ott tátong egy bűzös, vízzel telt pocsoló, egy gödör, amelyben bokáig sülyednek a ganajlébe a járókelők.

Ezennel felkérem tehát a tekintetes hivatalt szigorúan elrendelni, hogy a bíró azonnal tegyen eleget a rendeletnek, és nem csak a bűzös lyukat tömésse be, de egész hosszába a háznak javítsa ki járdáját. Kérem ezen jelentésemet az alispáni hivatalnak haladéék nélkül felterjeszteni.

Alázatos szolgálja

Zubovits Fedor

Kapitány

[1] Kiemelés Deák Istvántól. DEÁK ISTVÁN: *Volt egyszer egy tisztikar*. Bp., 1993, 162.

[2] KAZARECZKI NOÉMI: Zubovits Fedor mint irodalmi hős. Életének és utóéletének irodalmi aspektusai. *Neograd* 2017. A Dornay Béla Múzeum Évkönyve XL. Salgótarján, 178–196.

[3] Albániai tevékenységére lásd KAZARECZKI NOÉMI: Zubovits Fedor kapitány és a „függetlenedő” Albánia. *ArchívNet*, 2017. 4. sz. <http://www.archivnet.hu/zubovits-fedor-kapitany-es-a-fuggetlenedo-albania> [7] (Letöltés: 2019. 06. 28.), illetve uő: Zubovits Fedor afrikai kalandozásai. *ArchívNet*, 2019. 1. sz. <http://archivnet.hu/zubovits-fedor-huszarkapitany-afrikai-kalandozasai> [8] (Letöltés: 2019. 08. 07.)

[4] VII. Ferdinánd spanyol király (1784–1833) 1830-ban hatályon kívül helyezte a női trónöröklést, ezért halála után az öccse, Károly igényt tartott a trónra, az ő követőit nevezték „karlistáknak”.

[5] NOVÁK BÉLA: *A párbajozó úriember*. Doktori Disszertáció. ELTE BTK, 2007, 1. <http://doktori.btk.elte.hu/hist/novakbela/diss.pdf> [9] (Letöltés: 2019. 09. 29.)

[6] Népszerűségét mutatja, hogy az első kiadást még 28 követte. Clair felhasználta KACZIÁNY GÉZA: *Híres magyar párbajok* c. kötetét, amely 1889-ben jelent meg. A szerző Zubovits közeli barátja volt, erről tanúskodik egy levele melyet a kapitány Bécsből írt barátjának 1899. május 25-én. Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Levelestár, 339/75/1965.

[7] NOVÁK: i. m. 46.

[8] A tisztek életét azonban megnehezítette a becsületbeli önvédelem kiváltsága, amelyet az 1855-ben kiadott katonai büntető törvénykönyv szabályozott. Eszerint a megsértett tisztnak a sértés helyszínén kellett elégtételt szereznie. Gyors döntést kellett hoznia arról, milyen elégtételt választ. Ha a provokátor párbajképes volt, ki kellett hívnia az ellenfelet, ha nem, akkor vagy rendőrt hívott, vagy végső megoldásként a tisztt kardjával összekaszabolhatta a sértegetőt. NOVÁK: i. m. 141.

[9] DEÁK: i. m. 173.

[10] Más néven: Sefer pasa. A lengyel származású gróf a török hadseregben szolgált, ő fogadta Kossuth Lajost és a magyar emigránsokat Törökországba való megérkezésükkor. A török Abdul Medsid halála után Izmail egyiptomi khedive szolgálatába állt, s pénzügyminiszterként nagyban elősegítette a Szuézi-csatorna kiépítését. *Vasárnapi Újság*, 1898. február 19. 8. sz. 122.

[11] A jutalma jókora összegre rúgott: 100 ezer frank, 15 ezer Ft és „Öfelsége 600 db aranya”. *Nógrádi Lapok*, 1874. november 15. 46. sz. 2–3.

[12] Zubovits Fedor minősítési lapja. Hadtörténeti Levéltár, Tiszti személyügyi és anyakönyvi lapok, minősítési táblázatok, AKVI 30996.

[13] *Divat-Nefejejs*, 1876. július 2. 27. sz. 215. *Párbaj; Eger*, 1876. június 29. 26. sz. 205.

[14] *Tisztek szolgálati lapjai*. Hadtörténeti Levéltár AKVI 30996.

[15] *Fővárosi Lapok*, 1882. szeptember 22. 217. sz. 1351.

[16] Ausztria, Svájc, Svédország, Dánia, Kína, Szerbia, és Törökország. ZUBOVITS FEDOR: *The Automatic Seninels and Land Torpedoes*. Trieste. 1902.

[17] *Herkules*, 1886. augusztus 29. 35. sz. 1. *Magyar vívók*.

[18] Verőce az általunk tárgyalt korszakban Nógrád megyéhez tartozott.

[19] *Pesti Hírlap*, 1890. június 9. 157. sz. 4. *A Migazzi kastély haszonbérben*; Vác Város Levéltára, Váci Püspökség gazdasági iratai, XXXIII/51. B 78. 1853–1897; *Pesti Hírlap*, 1890. június 27. 175. sz. 5. *Egy érdekes pör*.

[20] *Pesti Hírlap*, 1892. július 5. 183. sz. 7. *A Zubovits Fedor elleni merénylet*. 1894-ben egy elbocsátott lovasza támadt rá sikertelenül. *Pesti Hírlap*, 1894. június 25. 176. sz. 5.

[21] Gyermekkora néhány évét töltötte ott az 1850-es években, amikor édesapja a törvényszéki segédbírói tisztséget töltötte be, s a későbbiekben számos alkalommal látogatta meg ott élő unokabátyját, Zubovits Istvánt.

[22] *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1892. május 8. 19. sz. 2.

[23] *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1892. május 15. 20. sz. 3.

[24] Prototípus, mintapéldány.

[25] Azaz rögtönzés.

[26] *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1892. május 22. 21. sz. 2.

[27] *Pesti Hírlap*, 1893. november 30. 331. sz. 12. *Egy följelentés*; *Pesti Hírlap*, 1894. augusztus 9. 221. sz. 5. *Egy község panasza Zubovics ellen*. Ugyanebben az évben hírül adták, hogy a Vásonkeői per folytán számos affér keletkezett, s ezek sora tovább bővült Zubovits Fedor és Eötvös Károly összetűzésével. A lap viszont ellentétes információkat kapott az ügyről, s nem tudtak érdemi információt szolgáltatni. *Budapesti Hírlap*, 1893. július 18. 196. sz. 4. *Megrekedt párbajok*.

[28] Írók és hírlapírók „klubja”.

[29] *Pesti Hírlap*, 1893. november 7. 308. sz. 7. *Az Udvar itthon*.

[30] *Pesti Hírlap*, 1894. augusztus 9. 221. sz. 5.

[31] *Pesti Hírlap*, 1894. augusztus 12. 224. sz. 7. *Zubovits Fedor és a verőceiek*.

[32] *Budapesti Hírlap*, 1894. november 26. 327. sz. 3. *A verőcei jegyző öngyilkossága*. Herczeg Ferencet is megihlette a községgel vívott egyszemélyes viaskodás története, amelyet a *Bolond Tatár* c. művében örökített meg. Főhősének karakterét a kapitányról mintázta, aki szintén összeveszett egy egész falu lakosságával. HERCZEG FERENC: *Bolond Tatár. Új idők*, 1930. 1. sz. 8.

[33] *Pest Hírlap*, 1894. június 25. 176. sz. 5. *Gyilkos merénylet Zubovits Fedor ellen*. A kocsis egy évi börtönbüntetést kapott tettéért. *Budapesti Hírlap*, 1895. április 11. 99. sz. 7. *Zubovits Fedor kocsisa*.

[34] *Pesti Hírlap*, 1895. április 26. 114. sz. 14–15. *Zubovits Fedor sajtópöre*.

[35] Az elhúzódó per végtárgyalása 1899 áprilisában történt. A Zubovits sérelmére elkövetett rágalmozásban a vádlottakat a pestvidéki törvényszék pénzbüntetésre ítélte. *Pesti Hírlap*, 1899. április 8. 97. sz. 15. *Verőcei Csendélet. Végtárgyalás*.

[36] *Budapesti Hírlap*, 1895. január 16. 16. sz. 9. *Zubovits és a trafikus*.

[37] *Pesti Hírlap*, 1895. november 1. 300. sz. 10. *Zubovits affaierje*.

[38] *Pesti Hírlap*, 1895. december 25. 354. sz. 9. *Párbajozó huszártisztek*; *Pesti Hírlap*, 1895. december 28. 356. sz. 6. *Kardpárbaj*.

[39] *Pesti Napló*, 1895. december 31. 359. sz. 4. *Zubovits párbaja*.

[40] *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1897. január 10. 2. sz. 2–3. *Zubovits kontra Tóth Dániel*.

[41] A rétsági főszolgabíró viszont arra hivatkozott, hogy hozzá ilyen megkeresés nem érkezett be.

[42] *Pesti Napló*, 1898. július 21. 200. sz. 7–8. *A lelőtt véreb*.

[43] *Magyar Ujság*, 1898. július 26. 205. sz. 7. *Zubovits kapitány haragosa*.

[44] *Magyarország*, 1898. október 22. 293. sz. 11. *A váci püspök és Zubovits Fedor*. Zubovits Törzsök István általi feljelentése kapcsán a bírósági tárgyalásra 1901 augusztusában került sor. Zubovits saját védőügyvédjét is kellemetlen helyzetbe hozva azt találta nyilatkozni, hogy ha revolver lett volna nála, nem hatvannyolc botlást, hanem ugyanannyi golyót eresztett volna Törzsökbe. Törzsököt egy hónapi fogsággal, míg Zubovits Fedort 100 korona pénzbírság megfizetésére kötelezték. *Budapesti Hírlap*, 1901. december 4. 334. sz. 9. *Zubovits kapitány a királyi táblán*.

[45] *Budapesti Hírlap*, 1898. január 9. 9. sz. 8–9. *Zubovics kétszáz ezer forintja*.

[46] *Budapesti Hírlap*, 1898. december 25. 356. sz. 9. *Zubovics Fedor megyebizottsági tag*. Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL NML), Megyei törvényhatóságok, szabad királyi városok és törvényhatósági jogú városok, Nógrád vármegye alispánjának iratai, Nógrád megye törvényhatósági bizottságának jegyzőkönyvei (továbbiakban: IV. 402.) 1899.

[47] Ő maga ezért 100 korona elindításával könyöradamány gyűjtésébe kezdett. *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1899. 6. 25. 26. sz. 3. *A nógrádmegyei díjnokokért*.

[48] *Pesti Hírlap*, 1900. augusztus 30. 238. sz. 14–15. *Kapitány és az ezredorvos*.

[49] *Budapesti Hírlap*, 1899. október 13. 284. 10. *Forgách Antal párbajai*.

[50] Hentaller Lajos (1852–1912): Kossuth Lajos híveként először 1881-ben lett országgyűlési képviselő, majd 1906-ig számos alkalommal bejutott a parlamentbe a Függetlenségi Párt és a Függetlenségi Néppárt színeiben. Zubovits Fedor legbensőségesebb barátja volt. *Pesti Hírlap*, 1899. április 8. 97. sz. 11. *Véres kardpárbaj*.

[51] 1894-ben nyitotta meg vívótermét. A bécsújhelyi katonai akadémián végezte tanulmányait, majd századosként szolgált a 32. gyalogezrednél. 1902-ben jelent meg összefoglaló műve, a *Kardvívás*.

[52] *Budapesti Napló*, 1899. szeptember 22. 262. sz. 6. *Kétszeres pisztolypárbaj*. Kimnach László (1857–1906) festőművész nevével is gyakran találkozhatunk a korabeli párbajhírekben, sőt Clair Vilmos: *Párbajkódex* c. kötetének illusztrációi is neki köszönhetőek, így több szálon is kötődött a párbajozás „intézményéhez”.

[53] Rákóczi István (1863–1930): jogi tanulmányai után a vármegye szolgálatába lépett, s majd egy évtizeden keresztül volt a Nógrádi járás főszolgabírója. Az első világháború idején a vármegye másodfőjegyzőjévé választották. 1918 novemberében Nógrád vármegye főispán-kormánybiztosává nevezték ki. A kommun alatt mint túszt ült börtönben, majd a balassagyarmati „csehkiverés” kulcsszereplője volt.

[54] *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1899. május 14. 20. sz. 3. *Zubovics kapitány és Rákóczy főszolgabíró*. Zubovits először mindig sajtóhadjáratot indított a vele szemben álló féllel, majd ha nem jutott dűlőre, ezt követte a bírósági feljelentés.

[55] *Pesti Hírlap*, 1900. április 28. 116. sz. 2–3. *Panasz egy főszolgabíró ellen*. A vizsgálatot Dessewffy Elek megyei főügyész vezette Zubovits Fedorral és egy bizonyos dr. Schweighofferrel. *Pesti Hírlap*, 1900. július 14. 191. sz. 6. *Egy főszolgabíró viselt dolgai*.

[56] *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1900. június 3. 23. sz. 1–2. *A vármegye tavaszi közgyűlése*.

[57] Fodor Károly (1856–1927): a korszak egyik legismertebb vívómestere volt. Jogi tanulmányai után 1896-ban alapította meg Budapesten vívóiskoláját. Számos nemzetközi vívóversenyt szervezett, és több vívóegyesület létrehozásában is részt vállalt. 1903-ban indította el a *Nemzeti Sport* c. napilapot.

[58] *Budapesti Hírlap*, 1900. július 17. 194. sz. 6. *Zubovits Fedor párbaja*; *Pesti Hírlap*, 1900. július 16. 193. sz. 5. *Véres kardpárbaj*.

[59] *Alkotmány*, 1900. július 17. 168. sz. 7. *Párbaj a nógrádi közigazgatás miatt*.

[60] *Pécsi Napló*, 1900. július 17. 160. sz. 7. *Zubovits Fedor párbaja*.

[61] *Magyarország*, 1900. július 18. 296. 6.

[62] *Magyar Nemzet*, 1900. július 22. 199. sz. 5. *Zubovits – Rákóczy párbaj*.

[63] Az 1854-ben épült *Forté Kressich* (használaton kívüli osztrák) erődöt 1898-ban vette meg a kapitány Trieszt Barcola nevű városrészében. ÖStA FHKA Finanzministerium Allgemeine Akten Registraturabteilung. 1. 1898–8. 11. – 65453.; *Zubovics Fedor költözése*. *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1900. október 14. 4.

[64] *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1901. április 28. 17. sz. 3. *Zubovics Fedor vád alatt*.

[65] *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1901. június 16. 3–4. *Rákóczy – Zubovics ügy*. Érdekes, hogy az apai ágon katolikus lengyel nemesi családból származó Zubovits Fedor először református, majd az 1890-es években a Hadzsi (azaz Mekkát megjárt mohamedán) jelzöt használta, később ateista lett. Legalábbis ez utóbbi választ adta a tárgyalás során a vallási identitására vonatkozó kérdésre.

[66] *Pesti Napló*, 1901. július 6. 183. sz. 5–6. *Nógrádi dolgok*.

[67] *Pesti Napló*, 1901. július 12. 189. sz. 5. *Nógrádi dolgok*.

[68] *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1902. március 9. 10. sz. 1. *A közigazgatási bizottság ülése*; *Hazánk*, 1903. augusztus 18. 194. sz. 8. *Zubovics Fedort körözik*.

[69] Kellér Andor a Zubovitsról készített életrajzában azt állította, hogy a legenda szerint hét, de bizonyíthatóan négy párbajuk volt. KELLÉR ANDOR: A rettenetes Fedor. *Tolnai Világlapja*, 1937. május 12. 20. sz. – 1937. június 23. 26. sz.

[70] Zubovits segédei voltak: Stéger huszárszázados, dr. Förster Lajos váci szolgabíró. Ábrányi segédei: báró Collos Róbert és Adráskay Gyula. *Budapesti Hírlap*, 1909. március 31. 76. sz. 10. *Kardpárbaj*.

[71] Latinovits Géza (1863–1920): jogi tanulmányait Bécsben és Budapesten végezte, majd tartalékos tisztje lett a Budapesti cs. és kir. 4. sz. huszárezrednek. Bácsmegye tiszteletbeli főjegyzője, Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulatnak alelnöke, régészeti kutatásokat is folytatott a vármegye területén. 1890-ben kezdte meg nagy külföldi utazásait. Hazatérése után, 1897-ben Bács városa országgyűlési képviselőnek választotta.

[72] Az egykori osztrák erődöt az 1920-as években részben lebontották, és az I. világháború győzelmének tiszteletére emelték a *Faro della Vittoria* emlékművet. Napjainkban az olasz haditengerészet használja az objektumot.

[73] *Népszava*, 1909. október 29. 256. sz. 9.; *Az Ujság*, 1910. július 28. 152. sz. 19. *Zubovits kapitány pöre*.

[74] Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL PML), Mezővárosok, rendezett tanácsú városok, községek, Visegrád község panaszkönyve (továbbiakban: V. 1163) Cb. 101. kötet. 1894–1914. Sajnos a panaszkönyvhöz tartozó iratok nem maradtak fenn.

[75] *Rákos és Vidéke*, 1912. június 16. 24. 6.

[76] 1907: XLV. tc. A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról, amely „derestörvény” néven híresült el. A mezőgazdasági cselédeknek megfelelő élmezést, elszállásolást és a gazda terhére történő betegellátást biztosított. Viszont kimondta, hogy a gyermekeket már 12 éves korukban el lehet szerződtetni cselédnek, s a kiskorú cseléd 18 éves koráig a gazda házfegyelme alatt áll, továbbá csorbította a cselédek költözködési jogát, a sztrájkban való részvételt elzárással és pénzbírsággal büntette.

[77] Györffy Gyula (1858–1920): jogi tanulmányait Bécsben végezte, először 1884-ben Csík vármegye karcfalvai kerületének képviselője volt. Kimagasló szónok, 1918-ig több választókerületben is mandátumot nyert a Függetlenségi és negyvennyolcas Justh Párt, a Szabadelvű Párt és a Negyvennyolcas Justh Párt színeiben.

[78] *Pesti Hírlap*, 1913. február 1. 28. 14. *Győrffy Gyula fegyelmi ügye*; *Pesti Hírlap*, 1911. június 24. 148. sz. 11.; *Pesti Hírlap*, 1911. június 25. 149. 14.; *Pesti Hírlap*, 1911. június 27. 150. 11. *Zubovits Fedor lovagias ügye*.

[79] *Népszava*, 1913. július 15. 164. sz. 9.

[80] Zubovits Fedor édesapja, Zubovits József (1812–1861) törvényszéki segédbíró, öccse, Zubovits Román (1855–1935) királyi táblabíró, unokaöccse, Zubovits Árpád pedig királyi járásbíró volt.

[81] Hajdu Tibor hadtörténész szerint is Zubovits volt – provokáló természete miatt – a 19. század utolsó évtizedeinek legtöbbször párbajozó alakja, aki mindig készen állt arra, hogy minden apró sértésért megverekedjen. HAJDU TIBOR: *Tisztikar és középosztály. Ferenc József magyar tisztjei*. Bp., 1999, 252.

[82] BARTHÓ ZSUZSANNA–TYEKVICSKA ÁRPÁD: *Civitas Fortissima. A balassagyarmati „csehkiverés” korának forrásai és irodalma*. Balassagyarmat, 2000. https://library.hungaricana.hu/hu/view/NOGM_NIK_10/?pg=4&layout=s ^[10] (Letöltés: 2019. 08. 08.)

[83] Darányi Ignác (1849–1927): jogász, agrárpolitikus, földművelésügyi miniszter 1895–1903 és 1906–1910 között.

[84] Rudolf Virchow (1821–1902): német orvos, politikus, egyetemi tanár. A kóronctan és patológia alapjait fektette le.

[85] Szexuálisan örökölt ostobaság.

[86] Richard Freiherr von Krafft-Ebing (1840–1902): igazságügyi orvosszakértő, szexológus, pszichiáter. *Psychopatia Sexualis* c. művét abból a célból írta, hogy törvényszéki felvilágosítást nyújtson pszichiátereknek és bíróknak. Műve által került a köztudatba a „szadizmus”, „mazohizmus”, valamint a „homoszexuális”, „heteroszexuális” kifejezések.

Címkék:

[Zubovits Fedor](#) ^[11]

[nyílt levél](#) ^[12]

[párbaj](#) ^[13]

[bírószági per](#) ^[14]

[Nógrádverőce](#) ^[15]

[Visegrád](#) ^[16]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 4. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/lovagias-afferok-es-peres-ugyek-zubovits-fedor-huszarkapitany-eleteben>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/lovagias-afferok-es-peres-ugyek-zubovits-fedor-huszarkapitany-eleteben>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/1._kep_5.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/3._kep_3.jpg

[4] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/4._kep_3.jpg

[5] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/5._kep_2.jpg

[6] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/6.kkep_0.jpg

[7] <http://www.archivnet.hu/zubovits-fedor-kapitany-es-a-fuggetlenedo-albania>

[8] <http://archivnet.hu/zubovits-fedor-huszarkapitany-afrikai-kalandozasai>

[9] <http://doktori.btk.elte.hu/hist/novakbela/diss.pdf>

[10] https://library.hungaricana.hu/hu/view/NOGM_NIK_10/?pg=4&layout=s

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zubovits-fedor>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nyilt-level>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/parbj>

[14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/birosagi>

[15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nogradveroce>

[16] <https://www.archivnet.hu/cimkek/visegrad>